

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNĚ

Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

**Reformy veřejného sektoru Augusta Pinocheta a jejich
dopad na ekonomiku a společnost dnešního Chile**

Diplomová práce

Autor: Bc. Silvie Komárková

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Martin Hrabálek, Ph.D.

Brno 2016

Zadání diplomové práce

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Reformy veřejného sektoru Augusta Pinocheta a jejich dopad na ekonomiku a společnost dnešního Chile“ vypracovala samostatně, pouze s použitím literatury a internetových zdrojů uvedených v seznamu literatury, a že tištěná verze je totožná s verzí elektronickou.

V Brně dne 20. 5. 2016

.....

Bc. Silvie Komárková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce, Mgr. Martinu Hrabáčkovi, Ph.D., zejména za jeho ochotu a trpělivost. Dále bych ráda poděkovala svému otci, který mne k dokončení práce motivoval hrozbou vydědění, své milující matce a ohromné podpoře ze strany přátel.

ABSTRAKT

Komárková, Silvie: *Reformy veřejného sektoru Augusta Pinocheta a jejich dopad na ekonomiku a společnost dnešního Chile*. Diplomová práce, Brno, 2016

Předkládaná diplomová práce analyzuje reformy Augusta Pinocheta a jejich dopad na současnou ekonomiku a společnost Chile. Autorka využívá metodu empiricky-analytyckého přístupu, díky kterému zkoumá vývoj politické a ekonomické situace v Chile od vlády socialistického prezidenta Salvadora Allendeho až po současnost. Práce mimo historická fakta analyzuje také základní makroekonomické ukazatele. Cílem práce je zjistit jaké okolnosti vedly k tomu, že zavedený neoliberální ekonomický model fungoval a jaké měl dopady na současnost státu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Chile, Allende, Pinochet, neoliberalismus, Milton Friedman, chicago boys, reformy, ekonomika, politika, historie

ABSTRACT

Komárková, Silvie: *Augusto Pinochet's reforms of public sector and their impact on economy and presence of Chile*. Diploma thesis, Brno, 2016

This thesis analyzes reforms of Augusto Pinochet and their impact on current economy and society in Chile. Author uses method of empirical-analytical

approach and analyzes development of political and economical situation of Chile since the reign of socialistic president Salvador Allende to present. Besides the historical data, basic macroeconomical indicators are analyzed. The aim of this thesis is to find out if established neoliberal economic model worked and what impact it had on present Chile.

KEY WORDS

Chile, Allende, Pinochet, neoliberalism, Milton Friedman, chicago boys, reforms, economy, politics, history

OBSAH

1. Úvod
2. Chile - charakteristika regionu
 - 2.1. Geopolitika
 - 2.2. Ekonomika
3. Chile před rokem 1973
 - 3.1. Ekonomika země před vojenským převratem
4. Pinochetova vláda a reformy veřejného sektoru
 - 4.1. Vláda Augusta Pinocheta
 - 4.2. Chicago boys
 - 4.3. Liberalizace ekonomiky
 - 4.3.1. Privatizace
 - 4.3.2. Reforma penzijního systému
 - 4.4. Výsledky ekonomických reforem
5. Návrat k demokracii
 - 5.1. Ekonomika země po plebiscitu
6. Dnešní Chile
 - 6.1. Aktuální ekonomická situace v zemi
 - 6.2. Pinochetův odkaz v Chilské společnosti
7. Závěr

Použité zdroje

Seznam tabulek a grafů

1. Úvod

Chile je v současnosti jednou z nejstabilnějších zemí Latinské Ameriky. Stejně tak, jako mnohé země v regionu, prošla v minulosti divokým vývojem. Diktatura generála Pinocheta se jeví jako jeden z nejzásadnějších bodů tohoto vývoje a sedmnáctileté období, ve kterém Pinochet vládl, je stále vnímáno poměrně kontroverzně, přičemž konkrétní činnosti tehdejší chilské vlády nebyly nikdy zcela ozřejmeny. Hlavním tématem práce budou tedy ekonomické reformy a hospodářský vývoj Chile.

Samotné období ekonomické proměny Chile je v kontextu hospodářských proměn jednou z velmi významných transformací, díky které je Chile považováno za příklad hodný následování pro většinu rozvojových zemí. Tato země se z téměř z globálně nevýznamného aktéra stala silným hráčem na poli celosvětové ekonomiky zejména díky proměně, kterou prodělala pod taktovkou generála Augusta Pinocheta. Jeho vláda přinesla zemi dlouhé roky politické represe, ale i značnou míru ekonomické svobody díky neoliberálnímu ekonomickému modelu. Neoliberalismus však nelze považovat za univerzální klíč k úspěchu jakékoliv ekonomiky - protože právě strukturální reformy aplikované v duchu neoliberalismu v Argentině začátkem 90. let tuto zemi na přelomu tisíciletí dovedly téměř k bankrotu. V tomto "neoliberálním desetiletí" Argentinu provázela řada velkoobchodních privatizací, deregulací všeho druhu a nevybíravé otevření ekonomiky světovému trhu. Bylo to období, ve kterém zahraniční dluh rostl až do té míry, že se ekonomická krize v zemi stala

nevyhnutelnou. Udržitelnost neoliberálního modelu má i jiné než ekonomické příčiny. Proč byl právě tento model úspěšný v Chile, když v sousedícím státě tak drasticky selhal? To je hlavní otázka, kterou se bude práce zabývat.

2. Cíle a metodika práce

Cílem práce je zmapovat hospodářský vývoj Chile po vojenském převratu a nástupu Augusta Pinocheta k moci. Práce se zaměřuje zejména na neoliberalní reformy, které byly v zemi zavedeny. Autorka vychází z empiricko-analytického přístupu a právě analýza je hlavní zvolenou metodou pro dosažení stanovených cílů práce.

Empiricko-analytický přístup představuje v současné době zdaleka nejvyužívanější vědeckou metodu, kterou jsou zkoumána nejrůznější politologická zadání. Mezi klíčové prvky v jeho využití patří nestrannost a schopnost prověřovat a objektivizovat dosažené poznatky. V tomhle smyslu esenciální pro práci autorky je využít co nejpřesnějších údajů, neboť jen tak lze v budoucnu závěry práce znovu prověřit či vyvrátit. (Říchová, 2002).

Autorka ve své práci analyzuje jak historické a politické pozadí v Chile, tak zejména ekonomiku a historický vývoj hlavních makroekonomických ukazatelů v zemi. Z tohoto důvodu byla práce rozčleněna do dalších pěti tématických kapitol. První tématická kapitola je věnována na socioekonomické charakteristice regionu, má sloužit jako úvod do problematiky a ke komplexnímu pochopení specifického postavení Chile v regionu. Druhá kapitola se zabývá politikou a ekonomikou v zemi před nástupem Augusta Pinocheta k moci. Autorka považuje za důležité nastínit hospodářskou situaci v zemi před převratem z důvodu lepšího pochopení výchozí situace, ve které se Augusto Pinochet obklopen liberálními ekonomy Chicagské školy nacházel. Informace

zmíněné v této kapitole budou dále použity v práci ke srovnání výsledků ekonomik Pinocheta a jeho předchůdce Salvadora Allendeho. Ve třetí kapitole je popsána Pinochetova vláda, jeho spolupráce s Chicago boys, proces liberalizace ekonomiky v Chile a její výsledky. V kapitole jsou také zmíněny dvě z nejvýznamějších reforem chilského veřejného sektoru, které se týkaly privatizace a penzijního systému. Čtvrtá kapitola se zabývá přechodem zpět k demokratickému režimu a ekonomice po plebiscitu. Čtvrtá kapitola má za cíl objasnit faktory, které přispěly k úspěšnému udržení liberálního ekonomického systému v zemi i po přechodu z diktatury k demokratickému režimu. V poslední kapitole se autorka věnuje aktuální ekonomické situaci v zemi a možným dopadům, které mohla diktatura generála Pinocheta zanechat na chilské společnosti.

Na základě cílů a tématického rozvržení práce byly stanoveny dvě výzkumné otázky:

1. Jaké byly důvody úspěchu neoliberálního ekonomického modelu v Chile?
2. Měla aplikace tohoto modelu nějaké negativní dopady na současnou ekonomiku Chile?

Tyto výzkumné otázky budou zodpovězeny v závěru práce.

3. Chile - charakteristika regionu

3.1. Geopolitika

Chile má vzhledem ke svým geografickým dispozicím relativně nízkou hustotu obyvatelstva. Zhruba 18 milionů obyvatel je roztroušeno na ploše o 756 tisících km², zatímco v hlavním městě žije třetina obyvatelstva země. Dalších 60 % obyvatel žije také ve městech, což znamená, že Chile má pouhých 10 % venkovského obyvatelstva. Krom toho o vyspělosti země svědčí i fakt, že roční přírůstek činí necelé 1 %. (cia.gov, 2015).

Za zmínku stojí také ukazatel Human Development Index (HDI), tedy index lidského rozvoje. Hodnota tohoto indexu v Chile dosahuje 0,832 a v rámci regionu Latinské Ameriky je tak nejvýše umístěnou zemí. Z hlediska celosvětového žebříčku se pak nachází na 42. místě, těsně nad Portugalskem. (hdr.undp.org, 2016). Index lidského rozvoje do jaké míry se bohatství státu promítá do lidského rozvoje. Z tohoto hlediska je zajímavé porovnání Chile např. s Rovníkovou Guineou - tyto země v roce 2011 dosáhly téměř totožné hodnoty HDP. V celosvětovém žebříčku HDI se ale Rovníková Guinea nachází až na 138. příčce. Z toho vyplývá, že hospodářský výkon státu zásadně nedeterminuje jeho celkovou rovinutost.

V zemi je uplatňován prezidentský systém postavený na ústavě z roku 1980, prezident je volen na dobu šesti let a jmenuje vládu. V Chile má silný vliv katolická církev a tato silná pozice církve se projevuje i nízkou mírou korupce v

zemi. Složky státní moci jsou na sobě nezávislé, přičemž prezident zároveň reprezentuje předsedu vlády. Soudní moc je potom reprezentována Nejvyšším soudem a zákonodárná moc je dvoukomorová, tvořená senátem a poslanceckou sněmovnou. Politická moc je centralizovaná v hlavním městě Santiago de Chile, ve Valparísu potom najdeme sídlo Kongresu.

Chile je rozděleno na 15 regionů. Regiony mají formální jména, ale běžně jsou označovány čímskou číslicí. Území je dále rozčleněno na 50 provincií a 341 municipalit.

3.2. Ekonomika

Od začátku 90. let až do Asijské krize, která vypukla v roce 1998 rostlo chilské HDP tempem pohybujícím se kolem 7 % a následně se snížilo na 3,7 %. Další zpomalení tempa růstu chilské ekonomiky způsobila celosvětová finanční a ekonomická krize, kdy v roce 2009 Chile vykázalo dokonce záporné tempo růstu -1,5 %. (tradingeconomics.com, 2016). V roce 2010 Chile zasáhlo ničivé zemětřesení a projekce pozitivního vývoje růstu HDP se tak nemohla stát skutečností. Země se musela vypořádat s následky zemětřesení a nižší ekonomická aktivita byla zaznamenána zejména v oblasti zpracovatelského průmyslu, který se koncentroval v oblasti katastrofy. Aby se stát mohl lépe vzpamatovat z následků přírodní katastrofy, tak prezident Piñera prosadil dočasné zvýšení DPH z 19 % na 20 % s tím, že prostředky vybrané navíc budou sloužit k rekonstrukci země. Aktuálně se tempo meziročního růstu HDP pohybuje kolem 2 %.

V současnosti HDP na obyvatele dosahuje 23 500 dolarů, přičemž klíčovou roli v příjmech země a celkově v hospodářství hraje měďařský průmysl. Průmysl má na celkovém příjmu země podíl z 35 %, služby z 61,6 %, zemědělství se na HDP podílí pouze 3,4 %. (cia.gov, 2015). Závislost na exportu mědi je v zemi do značné míry stále vysoká a tím pádem riskatní, vzhledem k tomu, že surovinové trhy jsou velmi proměnlivé a příjmy z vývozu této komodity jsou tím pádem nestálé a nepredikovatelné. (Žídek, 2004).

Chile nemá příliš velký vnitřní trh, je však označováno jako jedna z nejotevřenějších ekonomik, má preferenční dohody s více než 50 státy - hlavní dominantou současné chilské ekonomiky je zahraniční obchod. Pokud není v dohodě stanoveno jinak, pak je uplatňováno rovné clove výši 6 %. Hnacím motorem chilské ekonomiky je právě zahraniční obchod. Na celkovém HDP se export podílí 30,5 % a Chile má aktivní obchodní bilanci, saldo zahraničního obchodu za rok 2015 dosáhlo 2,1 %. Hlavními exportními komoditami je v Chile samozřejmě měď, dále jsou vyváženy chemické výrobky, molybden, celulóza, ryby, dřevo a nábytek, ovoce a víno. Do země se nejvíce dováží ropa a paliva, automobily, léčiva a spotřební elektronika. (cia.gov, 2015).

Chile má velmi přátelské prostředí pro podnikatele a díky tomu do země svůj kapitál přináší řada investorů. Většina investic směřuje do těžebního průmyslu, finančních služeb, oblasti telekomunikací a energetického průmyslu. Největší objem zahraničních investic proudí do regionů Antofagasta, Valparaíso a do Metropolitního regionu. (Horáková, 2010).

4. Chile před rokem 1973

Před juntistickou represí se Chile mohlo pochlubit jednou z nejdelších nepřerušovaných demokratických etap v regionu. Konec demokracie v Chile je datován na začátek 70. let 20. století. Jedna z původních příčin kolapsu demokracie byla ústava z roku 1925, která zavedla prezidencialismus, jako formu vlády v zemi. Kombinace prezidenstké formy vlády a systému více politických stran se stala osudnou pro nejméně jednu latinskoamerickou demokracii. (Chalupa, 2012).

Prezident byl v Chile volen na dobu šesti let a to pouze na jedno volební období. Eduardo Frei byl prezidentem v letech 1964-1970. Díky většině v parlamentu se mu za dobu jeho vlády podařilo prosadit řadu reforem v oblasti školství a zemědělství - mezi jeho zásluhy patří také vybudování metra v hlavním městě Santiago de Chile. V roce 1970 se v boji o prezidentský post střetli Jorge Alessandri Rodríguez za Národní stranu, za Křesťanskou demokratickou stranu Radomiro Tomic a za Levicovou jednotu socialistů Salvador Allende Gossense, který s nepatrnou většinou hlasů volby také vyhrál. K získání prezidentského úřadu však byla potřeba nadpoloviční většiny hlasů a tak o jednom ze dvou nejsilnějších kandidátů rozhodoval parlament. I v tomto klání byl Allende úspěšnějším kandidátem, který ihned po zvolení do úřadu začal naplňovat své levicové vize. (Ženíšek, 2006).

Salvador Allende Gossense byl rodákem z Valparaísa, vystudovaný lékař a levicový aktivista, který se politice věnoval už od 30. let. 24. října 1970 se Allende za podpory parlamentu stává prezidentem - v demokratické zemi západního civilizačního charakteru vůbec prvním marxistickým kandidátem, který se prostřednictvím nezmanipulovaných voleb dostává do funkce.

Allende měl na svých bedrech těžký úkol v podobě prosazení vlastní politiky v zemi, ve které měl pouze třetinovou podporu voličů. Pro uskutečnění svých levicových vizí Allende zpočátku využíval "vyhaslou legislativu". Jednalo se již nepoužívané zákony, jako například ten, který umožňoval jakýsi vládní dozor v podnicích, ve kterých stagnovala výroba. Toto těžení z neaktuálních zákonů také mnohdy vedlo k jejich poměrně subjektivní interpretaci, což bylo Allendemu ze strany opozice také hojně vyčítáno. Nejlepším příkladem je zákon o pozemkové reformě, který měl umožňovat vyvlastnění každé špatně obhospodařované půdy - co je však možno považovat za "špatně obhospodařovanou půdu"? V důsledku toho začaly vznikat ozbrojené guerilly, které chtěly přechod k socialismu ještě více urychlit a společnost se tak silně polarizovala na levici a pravici. (Ženíšek, 2006)

Allende byl odhodlán realizovat svůj volební program za každou cenu. Což je problematické v případě, kdy se strana s pouhou třetinou hlasů ze strany voličů snaží v zemi provádět radikální socialistickou politiku. Ekonomika tak byla podřízena striktní státní kontrole, instituce byly znárodněny, byli tolerováni pouze malí a střední podnikatelé, velké podniky se měli stát státními nebo alespoň polostátními. Za pouhý jeden rok se Allendemu podařilo znárodnit 5

milionů hektarů soukromých pozemků. V rámci řízeného znárodňování museli všichni pracující a vlastníci půdy odevzdat svoji půdu státu. Vláda ji následně přerozdělovala nájemcům, kteří nebyli schopni na svých stávajících pozemcích nic vypěstovat ať už z důvodu nedostatku finančních prostředků nebo potřebných znalostí. Tato reforma však nic nepřinášela občanům, kteří žádnou půdu v minulosti nevlastnili - nahrávala spíše nájemcům, kteří již nějakou půdu kontrolovali. Rychlé vyvlastnění soukromých pozemků a tolerance nelegální soutěže o pozemky přinesly zemi obrovské sociální a ekonomické náklady. V tomto období se Chile stává krajinou závislou na dovozu třtiny z Kuby. Po třech letech Allendeho vlády už měl stát pod kontrolou 80% průmyslového potenciálu země. V zemi také probíhaly ze strany prezidenta snahy o přerozdělení národního bohatství formou kontroly cen, manipulace s platy státních zaměstnanců, či vyššího danění bohatých občanů. Socialismus pod taktovkou Salvadora Allendeho výrazně polarizoval chilskou veřejnost a to do té míry, že vzniklé tábory byly tak nesmiřitelné, že podobná nenávist byla v zemi viděna naposledy za válek o nezávislost proti Španělům. (Chalupa, 2012).

Mimo rostoucí míru nepokojů mezi obyvatelstvem v zemi začíná bujet i terorismus, za kterým stojí zejména ultralevicové hnutí MIR (Movimiento de Izquierda Revolucionaria). Toto hnutí se zrodilo již v 60. letech na univerzitě v Concepciónu a vycházelo z maoistické ideologie. Toto hnutí násilně zabíralo půdu, přepadávalo banky a hlásalo, že opravdového socialismu nelze dosáhnout ústavní cestou. V tomto období Chile zmítalo hysterické napětí, kterému dopomáhaly šířící se zvěsti o levicové revoluci případně pravicovém puči. Na této houstnoucí atmosféře měly svůj podíl i USA, pro něž odstranění socialismu

z Chile znamenalo jednu z priorit zahraniční politiky, v zájmu Spojených států totiž rozhodně nebyl vznik “druhé Kuby”. Prezident Nixon společně s Kissingerem se postarali o blokaci veškeré zahraniční finanční pomoci, čímž bylo chilské hospodářství ještě vážněji poškozeno a všeobecná krize v zemi umocněna. I přes rostoucí ekonomickou krizi ve volbách roku 1973 vyšlo najevo, že Allende má ve vládě relativně silnou podporu, přičemž mezi prezidentem a většinovou parlamentní opozicí propuká otevřená válka. (Chalupa, 2006).

Po volbách s nejasným výsledkem v roce 1973 pokračovala vláda prezidenta, nemajícího potřebnou většinu v parlamentu a většinové opozici tak nezbývalo nic jiného, než přihlížet Allendeho socialistickým experimentům. Téhož roku parlament vydal rezoluci obviňující Allendeho u porušování ústavy. Situace v polarizované společnosti je natolik vyhrocená, že zasahuje armáda. Armádu se prezident pokusil přiklonit na svoji stranu jmenováním generála Augusta Pinocheta velitelem pozemních sil. Tento netaktický krok se stal pro Allendeho osudným. (Ženíšek, 2006).

4.1. Ekonomika země před vojenským převratem

Socialistický kabinet prezidenta Allendeho měl z počátku velký ekonomický a politický úspěch. Byl praktikován průběžný systém financování, při kterém si zaměstnanci spořili na penzi v závislosti na své profesi - nemanuálně pracující v soukromém sektoru odváděli téměř 60% příjmů, manuálně pracující 50% a pouhých 25% odváděli státní zaměstnanci.

Pokud budeme hovořit o konkrétních ekonomických výsledcích, pak se v prvním roce průmyslová produkce zvýšila o 12%, HDP o 9%, inflace klesla o 13% a nezaměstnanost o 4%. Vláda, povzbuzena příznivými hospodářskými výsledky, do ekonomiky pumpovala další finance a z tohoto důvodu se v roce 1972 inflace začíná vymykat kontrole - dosahuje 163%. V první polovině roku 1973 se chilská měna prakticky hroutí - míra inflace se blíží k 500% (viz Graf 1.). V zemi tak je sice dostatek peněz, ale není co si za ně koupit. Státem kontrolované obchody velmi rychle úží zásoby a v zemi bují černý trh, na němž se prodávají základní potraviny jako mouka či rýže za astronomické sumy. V roce 1973 do státního vlastnictví přecházejí i banky a národní uhelné podniky. Cílem vlády bylo převzít kontrolu nad těžebním průmyslem mědi, považovaným za největšího producenta příjmů Chile. V následující tabulce můžeme názorněji vidět vývoj ekonomických ukazatelů v letech 1971 - 1975.

Tabulka 1.: Vývoj ekonomických ukazatelů 1971 - 1975 (změny v %)

	1971	1972	1973	1974	1975
HDP	9,0	-1,2	-5,6	1,0	-12,9
Nezaměstnanost	5,5	3,8	4,6	9,7	16,2
Inflace	26,7	108,3	441	497,8	379,2
Export	8,7	-13,0	-0,4	49,4	7,9

Zdroj: Hachette, Lüders, 1993, vlastní zpracování

V rámci znárodnování byl roku 1971 vytvořen měďařský konglomerát CODELCO a došlo tak k úplnému znárodnění měďařského průmyslu. Další strategií Allendeho socialistické vlády byla strategie nahrazování dovozů a zavedení vysokých cel na ochranu domácího trhu. (Žídek, 2004). Koncem roku 1973 nastává ještě větší krize, protože státu dochází finance na import spotřebního zboží ze zahraničí. Symbolem velkých měst se stávají nekonečně fronty před prázdnými obchody a stávky se množí geometrickou řadou. (Chalupa, 2006). V reakci na astronomickou inflaci přesahující 300% vláda zavedla kontrolu cen, která ještě prohloubila problém s nedostatkem spotřebního zboží. Příčinou této inflace byly výdajové programy, které stát poskytoval občanům v podobě zdravotnických služeb, budování telekomunikací a infrastruktury. Na tyto výdaje vláda ale neměla peníze a situaci řešila zadlužováním a tiskem peněz, což nevyhnutelně vyústilo ve znehodnocení měny. (Žídek, 2004).

Další příčinou inflace bylo již zmiňované znárodnění podniků. Podniky v rukou státu bohužel nijak neprosperovaly a staly se závislými na státních financích a ke konci roku vykazovaly ztrátu více jak 500 milionu dolarů. (Pínera, Glade 1991). Došlo k poklesu produkce i produktivity práce, trhy byly rozvráceny a mezi obyvateli rostla nedůvěra vůči ekonomice i státnímu aparátu.

5. Pinochetova vláda a reformy veřejného sektoru

11. září 1973 byla zahájena armádní operace Silencio, při které povstalci obsadili všechny důležité budovy v zemi včetně prezidentského sídla v paláci La Moneda. Celý tento puč netrval déle než deset hodin a v jeho závěru prezident Allende spáchal sebevraždu samopalem, který mu věnoval jeho dlouholetý přítel Fidel Castro.

Po puči a Allendeho sebevraždě se moci v zemi ujímá vojenská junta tvořena čtyřmi vysokými představiteli včetně Pinocheta. Svým úvodním prohlášením junta oznamovala veřejnosti, že její vláda je pouze dočasná - bude trvat tak dlouho, dokud v zemi nedojde k proměně ekonomické sféry. Byla zřízena národní informační správa DINA, která působila jako tajná policie a persekuovala členy různých levicových stran a hnutí. Juntě se podařilo přesvědčit ostatní politické představitele včetně zahraničních partnerů, že nemá zájem na politické participaci v zemi a že v nejbližší době budou uskutečněny svobodné parlamentní volby. (Ženíšek, 2006).

Roku 1974 byl však juntou do čela Chile jmenován Augusto Pinochet, což mu dalo velký prostor pro uskutečňování vlastních cílů. Pinochet o parlament nejevnil valný zájem a roku 1977 zakázal všechny politické strany kromě levicových - ty byly postaveny mimo zákon už mnohem dříve. Pinochet kritizoval společnost v Chile a jeho cílem byla její kompletní ekonomická proměna a až po jejím dovršení hodlal předat moc svým potenciálním

nástupcům. Pinochetův nastolený režim byl velmi liberální po ekonomické stránce, ale v politické oblasti byl velmi autoritářský a nedemokratický. Tento režim se v praxi projevoval omezením státních výdajů, privatizací podniků, dále zavedl do praxe tzv. osobní kapitalizaci, při níž si každý občan povinně spoří sám na důchod a sám rozhoduje, kdy do něj odejde. Zastával názor, že hospodářská politika státu se nemusí ohlížet na její sociální dopady. Svůj režim ohajoval tím, že ačkoliv jsou jím činěné kroky pro obyvatelstvo nepříjemné, pro stát jsou naprosto zásadní a nevyhnutelné - v demokratickém režimu by k takovýmto krokům dojít nemohlo, jelikož by se setkaly s odporem veřejnosti. (Chalupa, 2006).

Pinochetovy reformy byly pro Chile tzv. léčbou šokem. Znamenaly pro zemi liberalizaci obchodu, regulaci hyperinflace a zavedení pravicových liberálních reforem za pomoci Chicagské školy, které pro Chile v konečném důsledku znamenaly ekonomický rozkvět. Pinochet prosazoval obnovu vlastnického práva a základem jeho myšlenek byla tržní ekonomika, minimální státní intervence, hospodářská doutěž, volné ceny a úroky, cenová deregulace a otevřenost světovému trhu. Zlepši vzdělávací systém - soukromé školy jsou v Chile dodnes podporované dotacemi tak, aby mohly poskytovat studentům bezplatné vzdělání. Vytvořil systém podpory sociálního bydlení, který funguje dodnes. (Balleková, 2015). Pinochetova ekonomická politika sice Chile uchránila od bankrotu a v zemi bylo dosaženo určitého ekonomického růstu, ale díky úplnému uvolnění celních bariér a devastujícímu přílivu levného zahraničního zboží přivedla zemi v 80. letech do nové hospodářské krize.

5.1. Vláda Augusta Pinocheta

Pár dnů po státním převratu byla vydána oficiální zpráva, která měla informovat obyvatelstvo o tom co se stalo a o tom co se bude dít, v následujícím znění:

“Ozbrojené síly se se ctí zhostily své morální povinnosti svrhnout vládu, která, ač zpočátku legitimní, začala porušovat ústavu i zákony země. Podpořeny většinou národa přebírají vládu vojáci na dobu, jakou si okolnosti vyžádají.”

Pinochet se poměrně rychle propracoval do čela vlády a navzdory všeobecným očekáváním převzal moc na následujících šestnáct let. Ústava byla zrušena, parlament rozpuštěn, politické strany byly postaveny mimo zákon a nebyla dodržována ani nejzákladnější lidská práva - takto vypadala Pinochetova demontáž demokratického režimu. Tisíce lidí se ocitli ve vězení aniž by tušili proč a další davy zatčených putovali do věznic v autobusech zabavených armádou. Organizaci této státem posvěcené represe měla na starosti tajná služba *Dirección de Inteligencia Nacional* DINA (později *Centro Nacional de Inteligencia* - CNA). Její centrum v Santiagu se stalo doslova mučírnou. Své oběti si příslušníci tajné služby vybírali ze všech společenských vrstev - od zemědělců, dělníků až po advokáty či univerzitní profesory, ůpřičemž největší vlna represí zasáhla právě vysoké školy. Profesoři byli zatýkáni, řada z nich byla popravena, byly zavírány celé fakulty a rektory nahradili důstojníci. Okamžité propuštění čekalo každého vyučujícího, který se ve svých hodinách odchýlil od

schválených výukových textů nebo se opovážil vyjádřit svůj vlastní názor. (Chalupa, 2012).

Juntistická represe se týkala všech, nikdo si nemohl být jistý svým životem včetně samotného Pinocheta. V září roku 1986 na něj byl spáchán atentát při němž přišlo o život pět Pinochetových osobních strážců. I přes tento incident si Pinochet věřil natolik, že v létě 1988 vyhlásil referendum, které mělo rozhodnout o jeho setrvání ve funkci až do roku 1997. K volebním urnám se dostavilo neuvěřitelných 92% občanů, přičemž 44% voličů se vyjádřilo pro Pinochetovo setrvání ve funkci a 55% proti. Deník *Fortín Mapocho* tento volební výsledek trefně glosoval titulkem: *Běžel sám a doběhl druhý*. (Chalupa, 2012).

5.2. Chicago boys

Pinochet vsadil na neoliberalní ekonomiku z díly tzv. Chicago boys (Alvaro Bardón, Oabl Barahona, Sergio de Castro a další). Jednalo se převážně o studenty, kteří se zúčastnili výměnného studijního pobytu mezi Chilskou univerzitou a Chicagskou univerzitou v roce 1955 s jejíž ekonomickou katedrou měli velmi úzký vztah a následně na ní začali vyučovat. Chicago boys byli ekonomové inspirovaní chicagskou ekonomickou školou Milтона Friedmana, pro něhož se Chile stalo místem pro realizaci vlastní monetaristické politiky. Pokoušel se realizovat koncept minimální státní kontroly a snažil se zemi dostat do mezinárodního kapitalistického světa. Již začátkem 50. let vytvořili ekonomický projekt, který měl být zaměřený na transformaci chilského

ekonomického myšlení a jeho cílem bylo rozšířit neoliberalní principy, které obsahuje politika volného trhu. Tento projekt podporovala Fordova a Rockefellerova nadace a Mezinárodní družstevní aliance. (Academia.edu, 2015).

Když se v roce 1972 zdálo, že Allende svojí vládou dovede zemi k bankrotu, začali chilští studenti pracovat na plánu ekonomické obnovy. Absolvent chicagské školy Emilio Sanfuentes ve spolupráci s Ogandem Saénzem, Hermánem Cubillosem a Robertem Kellym vytvořil příručku s ekonomickými pravidly, které musela vláda nastupující po Allendem přijmout. Tento dokument se jmenoval *El Ladrillo* (Cihla), jehož principy byly formulovány následovně:

“Cílem je vytvořit malý státní aparát poskytující podporu, který je dostatečně a zdravě financovaný. Vytvořit zemi otevřenou světu s nízkými a vyrovnanými celními poplatky, úplnou svobodu v deregulaci všech odvětví ceny, vnitřní a zahraniční obchod. Dolar s reálnou hodnotou bude jediná měna ...” (Balleková, 2015).

Dokument *El Ladrillo* formuloval snahu o prosazení potřeby liberalizace cen, trhu, snížení cla a minimalizaci státních zásahů. Dalším cílem bylo řešení problému s extrémní chudobou, modernizace zemědělství a veřejného sektoru. Konkrétní postupy, které k těmto cílům měly Chile dovést byly následující:

1. obnova trhu jako základního principu pro ekonomické rozhodování
2. obnova soukromého sektoru, jako hlavního faktoru rozvoje

3. větší otevření mezinárodním trhům - s cílem zvýšit specializaci a efektivitu
4. rozvoj efektivního finančního trhu - s cílem dosáhnout růstu úspor a investic
5. použití ekonomických nástrojů jako směnný kurz, úrokové sazby nebo nabídka peněz pro dosažení těchto cílů. (Žídek, 2004).

Principy a cíle zmíněné v dokumentu *El Ladrillo* se později staly páteří chilské ekonomiky. Dle reportu z roku 1975 byl tento plán pro chilskou ekonomiku vypracován ve spolupráci s CIA. (El Ladrillo, 2002), (Klein, 2008).

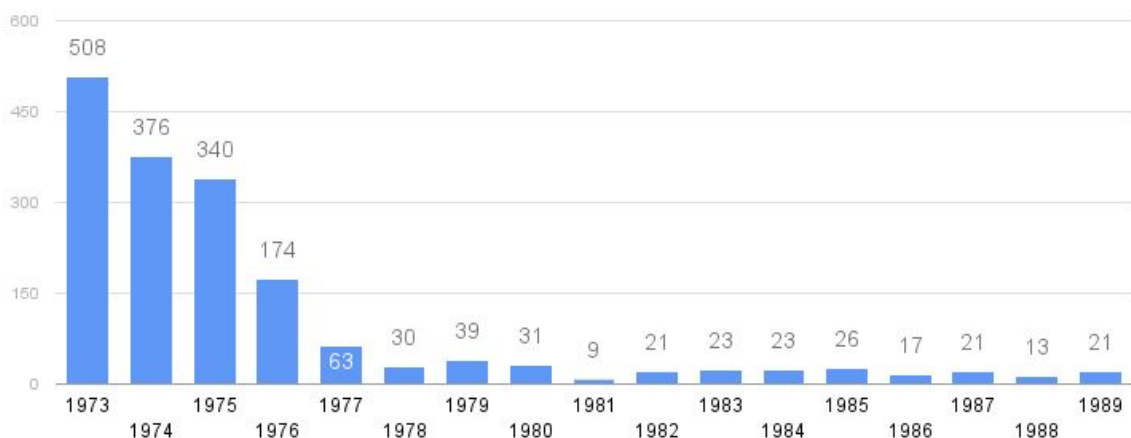
Hlavním cílem hospodářské politiky Chile tedy musela být stabilizace ekonomiky po Allendeho období. Počátky zavádění reforem z dokumentu *El Ladrillo* uvrhly zemi do chaosu. Země byla zmítána vysokou mírou inflace, vnějšího zadlužení a recesí. Po roce 1976 se však situace mění a chilská ekonomika nastartovala do té doby nevídaný ekonomický růst. Právě po tomto období se začíná hovořit o "*chilském ekonomickém zázraku*". Chilský ekonomický zázrak je pojem, který je souhrnným popisem pro chilskou ekonomiku pod taktovkou Augusta Pinocheta, konkrétněji pak označuje liberalizaci ekonomiky, modernizaci a již zmiňovanou léčbu šokem. Tento pojem použil poprvé právě Milton Friedman, tedy představitel chicagské školy. Jak již bylo nastíněno v předchozí kapitole - Pinochetova drastická hospodářská politika by v demokratickém režimu neměla šanci uspět. V demokratickém režimu by totiž nemohlo dojít k tvrdému potlačení opozice za účelem prosazení neoliberálních reforem. A právě tyto reformy byly to jediné, co zemi v

obdivuhodně krátkém časovém horizontu uchránilo od bankrotu. Reformy byly implementovány ve třech fázích. První v době 1974 - 1983, druhá v roce 1985 a poslední v roce 1990. (Židek, 2004).

5.2.1. Liberalizace ekonomiky

Roku 1974 nastal nečekaný propad v ekonomice zapříčiněný špatnou výchozí situací po Allendeho režimu, stoupajícími cenami ropy, vysokými úroky a vysokými veřejnými výdaji krytými emisemi bankovek. Tato destabilizace v zemi ještě podpořila černý trh, který se v zemi rozbíjel již následkem Allendeho vlády. Na světovém trhu klesly ceny mědi a z Chile tak měděná produkce putovala za hranice téměř zadarmo, zatímco zemi zmítala hyperinflace dosahující až 500% (viz Graf 1.). (Hira, 1998)

Graf 1.: Míra inflace mezi lety 1973 - 1989 (v %)

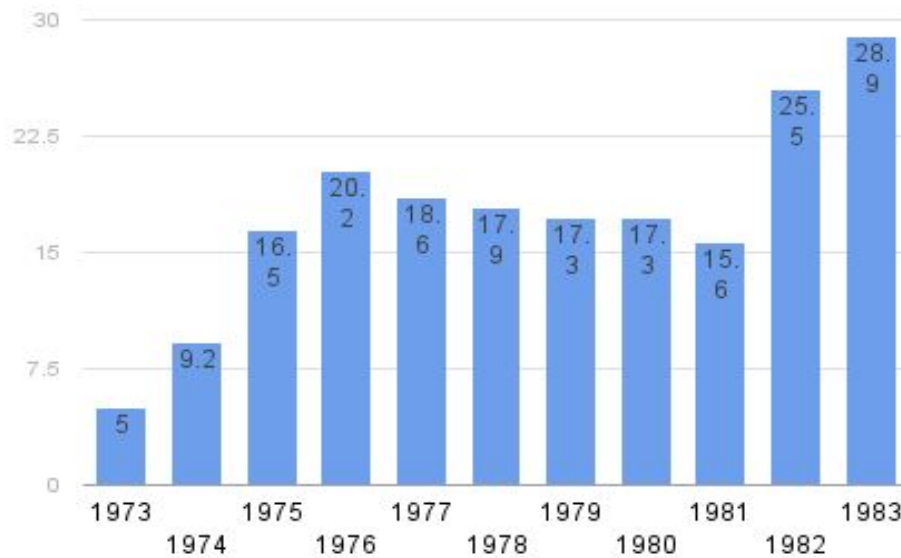

Zdroj: Worldwide inflation data, vlastní zpracování

V roce 1974 začaly vznikat první soukromé finanční subjekty, které mohly přijímat a půjčovat finanční prostředky za určení vlastní úrokové sazby. Liberalizace finančního trhu provázená otevíráním kapitálových účtů měla vést k růstu státních úspor, kvality investic a v konečném důsledku přinesla mnohé pozitivní odezvy. V roce 1974 byla uvedena v platnost daňová reforma, která zavedla daň z přidané hodnoty ve výši 20% a souběžně byla zvýšena daň z příjmu.

V roce 1975 se Chile zapojilo do programu hospodářské obnovy Evropy (ERP), kdy bylo v první fázi sníženo množství peněz v oběhu a vládní výdaje. Tato striktní monetární politika vyvolala hospodářskou krizi, kdy HDP poklesl o 12,9%, nezaměstnanost tehdy stoupla téměř o polovinu (viz Graf 2) a produkce klesla, což způsobilo v zemi nejhorší recesi od roku 1930. (Rojasdatbank.info, 2015). Ne této krizi se podílel také celosvětový růst cen ropy a pokles cen mědi, která je pro Chile hlavním exportním artiklem.

Graf 2.: Nezaměstnanost v letech 1973-1983

Zdroj: Collier S., Sater W.F. A history of Chile 1808-1994, vlastní zpracování

Vládní výdaje byly snižovány také prostřednictvím privatizace, o které budeme podrobněji hovořit v následující podkapitole, nicméně situace se nezlepšovala a Chicagská škola získávala stále větší množství odpůrců, což vyústilo v nutnost přijetí tzv. Nouzového plánu, který ve spolupráci s Pinochetem vypracoval bývalý důstojník Robert Kelly. Plán naštěstí zaznamenal úspěch a tím si chicagská škola obhájila svoji pozici v chilské ekonomice a zajistila vstup do jejích klíčových odvětví.

V první řadě došlo k zamrazení mezd čímž se snížil jejich podíl na HDP. Tento krok sice odvrátil hospodářský kolaps, ale zároveň snížil kupní sílu obyvatelstva o 40 %. Společně se snížením cel a dovozních tarifů došlo k recesi téměř ve

všech průmyslových odvětvích, neboť chilský trh byl zaplaven levnějším zbožím ze zahraničí.

Tabulka 2.: Růst HDP ve vybraných sektorech mezi lety 1975-1982 (v %)

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Zemědělství	4,8	-2,9	10,4	-4,9	5,6	1,8	2,2	-2,1
Těžební průmysl	-11,3	12,2	2,7	1,6	5,4	5,2	7,7	5,7
Výroba	-25,5	6,0	8,5	9,3	7,9	6,2	2,6	-21,0
Služby	1,9	5,9	1,8	-3,1	-1,2	-3,2	-1,8	-2,9

Zdroj: Collier S., Sater W.F. A history of Chile 1808-1994, vlastní zpracování

Roku 1976 dochází k opětovnému zlepšení situace, inflace klesá na 174 % (viz Graf 1.) a HDP vzrostlo o 3,5 %, nicméně nezaměstnanost stále stagnuje mezi 16-18 %. V témže roce tehdejší ministr financí Jorge Cauas oznámil snížení veřejných výdajů o 15-25 %, snížení počtu zaměstnanců o 30 % a zvýšení daní, které se týkalo daně z majetku, spotřební daně a také daně z příjmu. Byla obnovena daň z mědi, která byla za vlády prezidenta Allendeho zrušena.

V červnu roku 1979 se nový ministr financí Sergio de Castro se rozhodl ustálit směnný kurz 39 pesos na jeden americký dolar. Výsledkem ale byl nárůst problémů v bilanci chilského zahraničního obchodu. Zatímco inflace chilského pesa předstihla inflaci amerického dolaru, chilská kupní síla zahraničního zboží

rostla díky zahraničním půjčkám. Příliv kapitálu do USA znamenal tlak na apreciaci dolaru a na devalvaci měn rozvojových zemí, do kterých z USA proudily půjčky. Tyto půjčky však byly denominovány v dolarech a v konečném důsledku to znamenalo, že dlužníci museli v domácí měně vracet výrazně vyšší částky, než si půjčili. (Žídek, 2004). Finanční bublina praskla roku 1982 a Chile se ocitlo v závažné ekonomické recesi, která trvala více než dva roky. Tato krize nepostihla nejenom Chile - pro většinu zemí Latinské Ameriky byla nejhorší od roku 1929. Krize původně vznikla v Mexiku odkud se rozšířila do Chile a jak již bylo řečeno souvisela s výší zahraničního dluhu zemí Latinské Ameriky. V případě Chile a Mexika totiž došlo k tomu, že výše dluhu přesahovala míru rezerv v těchto zemích. (Balleková, 2015).

Konkrétně v Chile problémy započaly roku 1981, kdy dochází ke kolapsu bankovního sektoru. Centrální banka byla nucena zvýšit své úrokové sazby tak, aby v zemi udržela kapitál. Tento krok měl negativní dopad na celou ekonomiku a v roce 1982 se situace dále zhoršuje. Vše vyústilo do krize platební bilance, kdy zahraniční investoři odmítali chilským firmám či bankám poskytovat další prostředky, ale země potřebovala devizy na splácení zahraničního dluhu. (Žídek, 2004).

Fixace měny pro Chile znamenala neschopnost se vyrovnat s přílivem kapitálu proudícím do země. Recese vyústila v pokles výkonu chilské ekonomiky o 19 % a samotný Milton za tento přešlap, v podobě stanovení fixního kurzu vůči dolaru, de Castro ve svých memoárech kritizoval. Jak je možno vidět v Grafu 1., recese projevila i na inflaci, která se mezi lety 1981 a 1982 zdvojnásobila. Mezi těmito

lety došlo také ke strmému nárůstu nezaměstnanosti viz Graf 2. Dalším problémem bylo otevření chilského trhu levným zahraničním výrobkům, což způsobilo masivní krachy domácích producentů, kteří v souladu s praktikami Chicagské školy již nebyli chráněni cly.

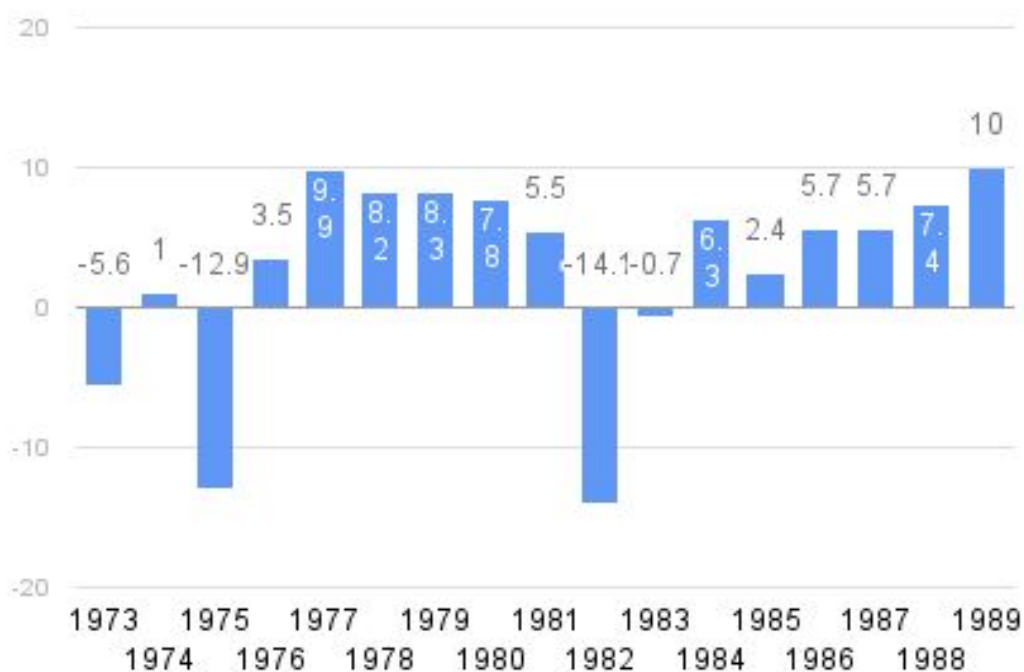
Fixní kurz byl později v roce 1982 nahrazen floatingem s pásmem $\pm 2\%$ a zvýšila se také jednotná celní sazba, která roku 1984 dosahovala 35 %. (Hachette, Lüders, 1993). Za účelem obnovení vnitřní rovnováhy státu byla zvažována devalvace měny, kterou si Chile ale nemohlo dovolit vzhledem k tomu, že by znamenala růst cen a mezd. Druhým důvodem, proč se nakonec devalvace neuskutečnila byla její odmítnutí ze strany Chicago boys - jednalo by se totiž o státní zásah do ekonomiky a takovýto v žádném případě není slučitelný s principy neoliberalních ekonomů. K devalvaci ale v roce 1983 nakonec došlo a vláda zároveň zvýšila celní sazby na 20 %.

Tato recese byla důvodem k dalšímu a dalo by se říci fatálnímu poklesu důvěry veřejnosti v politiku Chicagské školy. Generál Pinochet s Chicago boys ukončuje spolupráci a do křesla ministra financí dosazuje Hernána Büchi. Je vypracován nový koncept hospodářské politiky, který má stávající ekonomiku revitalizovat, snížit celní sazby a vytvořit nová pracovní místa.

Zavedení fixní celní sazby z roku 1984 mělo zajistit větší ochranu domácího trhu. Tyto fiskální stimuly ale vyústily v dluhové problémy, zhoršily fiskální rovnováhu a vyvolaly inflační impulsy, při kterých ceny vzrostly až o 8%. (Žídenk, 2004). V roce 1985 Hernán Büchi hospodářskou politiku zaměřuje

směrem finanční solventnosti a ekonomického růstu. Teprve až v druhé polovině 80. let se Chile vzpamatovává z ekonomické krize, HDP (viz Graf 3) začalo opět růst rychlým tempem a nezaměstnanost se snížila na 9%. Export začal rychle stoupat, nezaměstnanost klesala, ale v roce 1987 45 % chislké populace žilo stále pod hranicí chudoby. V oblasti zahraničního obchodu se vláda vrací k liberálnějšímu modelu, kdy jsou cla snižována ze 35 % na 20 % a souběžně dochází k trvalému vzestupu objemu exportu.

Graf 3.: Vývoj HDP v letech 1973 - 1989 (v %)

Zdroj, Rodrigo, 1997, vlastní zpracování

5.2.2. Privatizace

Privatizace v Chile probíhala ve dvou vlnách, které od sebe oddělovala recese z počátku 80. let. První vlna privatizace proběhla těsně po převratu, tedy v roce 1974 a trvala až do konce desetiletí. Došlo k redukci počtu zestátněných podniků z vlády Salvadora Allendeho, konkrétně z 571 na 24 (viz Tabulka 3). Jediné odvětví, které se privatizačnímu procesu vyhlo bylo odvětví těžby, konkrétně ropy a mědi, zatímco ve všech ostatních odvětví byla účast státu redukována.

Tabulka 3.: Počet privatizovaných podniků a institucí ve vybraných letech

	1973	1983	1989
Státem vlastněné podniky	228	23	24
Státem kontrolované podniky	325	-	-
Bankovní instituce	18	1	-
Celkem	571	24	24

Zdroj: HACHETTE D., LÜDERS R., Privatization in Chile, An Economic Appraisal, vlastní zpracování

Privatizaci v první vlně, kdy bylo zprivatizováno celkem 325 podniků, provázely problémy související se zadlužováním soukromníků u bankovních institucí. Soukromníci si od bank hojně půjčovali, aby mohli investovat do nákupu podniků, a tyto půjčky pak nebyli schopni splácet. (Vial, 2007).

Druhá vlna privatizace odstartovala v roce 1984 a hlavní roli v ní sehrály podniky tzv. “zbytkového sektoru”, což měly být společnosti z finančního sektoru, které byly kvůli zadlužení v období recese na pokraji bankrotu. Tyto společnosti přešly zpět pod kontrolu státu a následně byly zpětně zprivatizovány. (Hachette, Lüders, 1993). Druhá privatizační vlna odstartovala hospodářský rozkvět, pozitivně se začaly vyvíjet všechny makroekonomické ukazatele a tento rozkvět je považován za jednu z hlavních součástí “chilského ekonomického zázraku”.

5.2.3. Reforma penzijního systému

Penzijní reforma v Chile odstartovala roku 1981, přičemž Pinochet na ní se svými poradci začal pracovat již ke konci 70. let. Pilířem penzijního systému byly kapitálové účty, do kterých každý pracující, pokud se tohoto systému účastnil, musel povinně odvádět 10 % své mzdy. Účast v systému byla povinná pouze pro podnikatele, kteří nově vstupovali na trh. Tyto účty spravovala společnost AFP, která finanční prostředky klientům následně vyplácela. (Diamond, 1993). AFP nezůstala jedinou společností spravující důchodové fondy, později těchto společností bylo více a nabízely 5 různých fondů o různé náročnosti a rizikovosti a mezi těmito společnostmi mohli občané bezplatně přecházet bez udání důvodu. Vládou regulovaná diverzifikace společností a jejich portfolia měla zaručit minimální riziko před podvody.

Věk odchodu do důchodu byl pro ženy a pro muže rozdílný. Ženy měly odcházet do důchodu v 60 letech a muži v 65 letech. Podmínkou garantované minimální penze ve výši 85 % minimální mzdy měla být 20 letá účast v penzijním systému a samozřejmě dosažení důchodového věku. (Kritzer, 1996). Aby měli pracující občané motivaci se tohoto systému účastnit, stát jim sliboval zvýšení mezd, vysoký důchod a státní dluhopisy. Již v roce 1983 bylo v tomto systému zapojeno téměř 70 % ekonomicky činných obyvatel a jeho dopady se začaly projevovat již po deseti letech. Naspořená částka zaměstnanců, kteří byli účastníky tohoto systému, se výrazně lišila oproti zaměstnancům, kteří zůstali v průběžném systému financování praktikovaným za vlády Salvadora Allendeho. Tento průběžný systém se postupem času začal jevit jako zbytečný vzhledem k tomu, že jej využívalo 90 % pracujícího obyvatelstva a samovolně zanikl ve chvíli, kdy zemřel jeho poslední účastník. (Balleková, 2015). Chilský penzijní systém získal velkou popularitu zejména proto, že bezproblémově fungoval již od samotného začátku a dodnes představuje vzor pro ostatní země s nestabilními penzijními systémy. Z dlouhodobého hlediska tato reforma pomohla chilské ekonomice při snižování veřejných výdajů.

5.3. Výsledky ekonomických reforem

Hospodářské výsledky do roku 1981 nebyly nijak výrazné. Průměrně růst HDP dosahoval mezi lety 3,7 %, což byl nepřilíš příznivý výsledek, na kterém se podepsala zejména krize z roku 1975. Růst ekonomiky po této krizi byl ale vysoký a chilský trh se tak dostává do centra zájmu investorů. Právě objem investic byl klíčovým pro dlouhodobý růst chilské ekonomiky. Do země v té

době proudil zahraniční kapitál, který ale do značné míry financoval investice v zemi, neboť domácí úspory byly poměrně nízké.

Dobré výsledky se dostávají až po překonání hospodářské krize v období 1984 - 1989. Ačkoliv HDP za toto období rostl v průměru tempem 5,7%, tento růst se ale nijak neprojevoval na růstu spotřeby domácností (viz Tabulka 4.). Příčinou byl i rostoucí podíl úspor na disponibilním důchodu. Vzhledem k rostoucím úsporám rostly i domácí investice, které byly financovány z vlastních zdrojů státu. V tomto období se také Chile čím dál tím výrazněji integruje do světové ekonomiky, příčinou byla jak rostoucí saldo běžného účtu, tak růst devizových rezerv. Díky těmto příznivým ekonomickým výsledkům klesá zahraniční dluh a roste index cen chilských akcií na světové burze. (Židek, 2004).

Tabulka 4.: Spotřeba domácností v Chile (distribuce v %)

Kvantily	1970	1980	1989
První (nejchudší)	7,6	5,2	4,4
Druhý	11,8	9,3	8,2
Třetí	15,6	13,6	12,7
Čtvrtý	20,5	20,9	20,1
Pátý (nejbohatší)	44,5	51,0	54,6

Zdroj: Rrojasdatabank.info, 2015, vlastní zpracování

V Tabulce 4. také můžeme pozorovat rozdíly ve spotřebě mezi nejchudší a nejbohatší vrstvou - tento fakt adresuje dodnes přetrvávající problém v Chile, který se týká nerovné distribuce příjmů.

Pro názornost úspěchů Pinochetových reforem je uvedena Tabulka 5. s výsledky nejdůležitějších makroekonomických ukazatelů z období vlády Salvadora Allendeho a Augusta Pinocheta.

Tabulka 5.: Porovnání makroekonomických ukazatelů (v %)

	Salvador Allende 1971 - 1972	Augusto Pinochet 1974 - 1989
Hrubý domácí produkt	1,2	2,9
Růst vývozu	-4,2	10,6
Míra inflace	293,8	79,9
Míra nezaměstnanosti	4,7	18,1

*French – Davis: Economic Reforms in Chile from Dictatorship to Democracy;
vlastní zpracování*

Ekonomická politika Chicago boys spočívala v drastickém omezování státních výdajů, rušení cenové regulace a reprivatizaci podniků zestátněných Allendem. Privatizovány byly i banky, které coby soukromé subjekty natolik zvýšily své úrokové sazby, že se pro podnikovou sféru staly úvěry naprosto nedosažitelnými, v důledku toho se mnoho dalších firem zadlužilo a bylo

nuceně privatizováno. Tato privatizace umožnila skupině kolem Chicago boys za výhodných podmínek skoupit podniky, které byly základem hospodářských impérií. Novou měnou se stalo peso, které bylo pevným kurzem připoutáno k americkému dolaru. Chloubou nové ekonomiky měla být především pracovní síla, podíl platů zaměstnanců na hrubém domácím produktu se z 66 % (1972) snížil na 38,2 % (1974). Byla nastolena drastická restriktivní opatření, která téměř vyhladila střední vrstvu, nicméně došlo k jistému oživení a potlačení inflace. V prvním roce Pinochetovy hospodářské politiky došlo ke zvýšení cen o 1100 %, v periferních čtvrtích měst dosahovala nezaměstnanost až k 80 % a místní obyvatelé byli odkázáni na humanitární pomoc poskytovanou katolickou církví. (Chalupa, 2012).

Již po několika letech se ukázalo, že drsná ekonomická politika chicagské školy nebude v případě záchrany chilské ekonomiky stačit, proto od ní také koncem 70. let Pinochet upustil. V souvislosti s recesí na začátku 80. let hrubý domácí produkt klesl o 15 %, nezaměstnanost dosahovala míry 30 %, téměř 500 podniků vyhlásilo bankrot a zahraniční dluh země činil 16 miliard dolarů. (Chalupa, 2012).

Celková hospodářská bilance Pinochetovy diktatury však nebyla špatná. Restrukturalizace přispěla ke zvýšení produktivity práce, diverzifikaci exportní produkce a redukci a zefektivnění státního aparátu. Pinochet se také snažil o decentralizaci státu a podporu rozvoje periferních oblastí - proto bylo za jeho vlády vytvořeno třináct regionů dále rozčleněných na provincie. Augusto Pinochet revitalizoval ekonomiku neoliberálním přístupem s orientací na

Spojené státy a západní ekonomiky. Hlavními pilíři ekonomiky byla privatizace, restituce, liberalizace obchodu, odstranění celních bariér, snížení vládních výdajů, nevměšování se do ekonomiky a restriktivní monetární politika. I přes špatnou situaci, ve které se ekonomika po vládě Salvadora Allendeho nacházela, dokázal Augusto Pinochet se svým poradním týmem ekonomiku ozdravit a nastartovat hospodářský růst.

6. Návrat k demokracii

Za počátek přechodu k demokracii lze s odstupem času považovat ústavu z roku 1980. V roce 1988 se totiž na jejím základě uskutečnilo referendum a občané se v něm vyslovili pro změnu - Pinochet toto rozhodnutí respektoval a odstoupil. Tento proces však nebyl tak jednoduchý, vzhledem k tomu, že občasně se vyslovili proti dalšímu setrvání Pinocheta ve funkci poze většinou 55 %, což je projev silné polarizace společnosti. V roce 1989 byly po patnácti letech uskutečněny první prezidentské volby a první volby do parlamentu. Novým prezidentem Chile byl zvolen Patricio Aylwin, který si Pinochetův mandát převzal v roce 1990. Pinochet si však dle ústavy mohl ponechat svůj post velitele armády, kterého se vzdal až roku 1998 přičemž získává doživotní post v chiském senátu. K tomuto postu patřila i imunita a Pinochet si tímto zajistil doživotní beztrestnost. (Ženíšek, 2006).

Prezident Aylwin bezprostředně po nástupu do funkce zahájil návrat k demokracii a současně jmenoval komisi, která zkoumala porušování lidských práv za Pinochetovy diktatury. U Pinochetem zavedené nekompromisní neolibrální ekonomiky se však Aylwin rozhodl zůstat a tak i na konci prezidentova volebního období v roce 1993 v zemi žilo 30 % obyvatelstva pod hranicí chudoby. V prezidentském křesle roku 1994 Aylwina vystřídal Eduardo Frei Ruiz-Tagle, který za Pinochetovy diktatury patřil do skupiny odvážlivců, která po diktátorovi vyžadovala konání svobodných voleb. Pod Freiovým vedením se Chile začalo zapojovat do mezinárodních organizací (APEC,

Mercosur) a v roce 1999 Chile podepsalo asociační dohodu s Evropskou unií. Vnitřní politika se potom dočkala reformy vzdělávacího a soudního systému. Chilské hospodářství nebylo úplně v pořádku ani za Freiiovy vlády, což ukázaly jeho recesivní výsledky při reakci na asijskou krizi v roce 1998 - chilské podniky a penzijní fondy totiž do Asie mohutně investovaly a tak na přelomu let 1998-99 ekonomika vykazovala negativní růst.

V roce 1998 byl v Londýně zatčen generál Pinochet, jelikož na něj byl popudem španělského soudce Baltasara Garzóna vydán mezinárodní zatykač za vraždu španělských občanů v Chile v období vlády vojenské junty. Z Pinochetova zatčení se brzy stala celosvětová kauza sledovaná médii a jeho příznivci a odpůrci v Chile rozpoutali masové kampaně. Velkou krizí to představovalo pro tehdejší chilskou vládu, jelikož v Chile se Pinochet za své spáchané zločiny zodpovídat nemusel a zároveň tak byl v Evropě zadržován chilský doživotní senátor. Vláda tedy zaujala kompromisní postoj, ve kterém požadovala Pinochetovo propuštění a slibovala jeho návrat do země s tím, že se jeho případ následně podrobí prošetření chilskou justicí. Na pozadí probíhajících vyjednávání se Pinochetův zdravotní stav rychle zhoršoval a hrozilo tak, že diktátor zemře v britské internaci. V roce 2000 došlo k Pinochetovu propuštění z "humanitárních důvodů" poté, co byl diktátor podroben sérii vyšetření a lékaři doporučili repatriaci. Během Pinochetova exilu se v Chile nashromáždila řada důkazů a žalob za zločiny proti lidskosti, ke kterým se připojila i nečekaná obvinění z defraudace, finančních podvodů (Pinochet měl zřízených celkem 125 kont, na které bylo uloženo celkem 27 milionů dolarů s nejasným původem) a podílů na obchodech s narkotiky. Celkový počet žalob se vyšplhal na 400, ty ale

Pinochetovi právní zvládli obratně odvracet až do jeho smrti v roce 2006. (Chalupa, 2012).

Freiův mandát v roce 2000 skončil za rekordně nízké popularity a novým prezidentem byl zvolen jeden z nejvýznamějších odpůrců Pinochetovy diktatury Ricardo Lagos Escobar, který se v historii Chile stal jeho druhým socialistickým prezidentem. Lagosovým prioritním cílem bylo zahladit důsledky asijské finanční krize, znovu nastartovat ekonomický růst, snížit nezaměstnanost, reformovat zdravotní systém a justici. Ekonomika začala ožívat až po roce 2003, kdy Chile začínalo těžit z uzavřených bilaterálních dohod. Lagos sbíral kladné body zejména v oblasti zahraniční politiky, jelikož se mu dařilo ustát konflikty s venezuelským prezidentem Chávezem, argentinským Kirchnerem i bolivijským prezidentem Carlosem Mesou. Dále Lagos podpořil vznik komise, která shromažďovala důkazy o věznění a mučení Pinochetových odpůrců, bylo vyslechnuto 36 000 svědků a komise došla k závěru, že v letech 1973-1990 bylo vězněno a mučeno 28 459 osob z politických důvodů. Prezidentova vláda pro oběti připravila štědrý systém odškodnění. Lagos se také do historie zapsal ustanovením zákona o manželství, díky kterému bylo v Chile poprvé možné nefunkční manželské svazky rozvádět. (Chalupa, 2006).

Začátkem 21. století se míra nezaměstnanosti v zemi pohybovala stále kolem 10% při neexistujícím konceptu podpory v nezaměstnanosti - právě to se však díky socialistickému Lagosovi mělo změnit. Od roku 2004 mají všichni chilané právo na bezplatnou zdravotní péči a prodloužení délky povinné školní docházky začalo konečně zajišťovat středoškolské vzdělání i těm nejchudším. Co

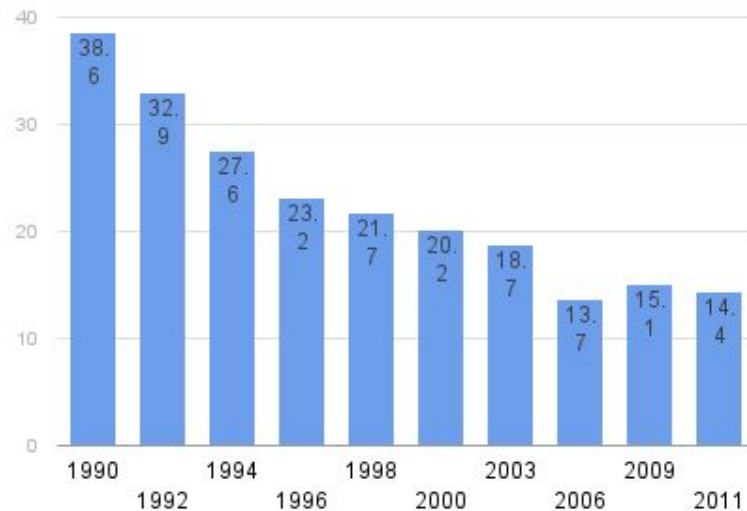
týče začleňování země do mezinárodního prostředí, pak Lagos pokračoval ve Freiových šlépějích. Bilaterální smlouvy o vzájemném volném obchodu byly podepsány v roce 2002 s Evropskou unií a Jižní Koreou, v roce 2003 potom s USA.

6.1. Ekonomika země po plebiscitu

Teprve po roce 1990 se projevuje prosperita zavedeného neolierálního modelu. V 90. letech HDP rostlo průměrně o 8 % za rok, inflace stagnuje pod 5 % a export společně s přímými zahraničními investicemi zvětšily svůj objem několikrát. První demokratický prezident Patricio Aylwin pokračoval v Pinochetově hospodářském zázraku, stejně jako jeho následovníci a Chile tak dnes patří k jedné z nejstabilnějších zemí v regionu Latinské Ameriky. Aylwin krom pokračování v neoliberálním ekonomickém modelu měl za cíl snížit chudobu a zlepšit vzdělávací a zdravotnický systém.

V 90. letech byl ekonomický růst ovlivněn zejména růstem exportu Aylwinova vláda zažívá největší úspěchy v roce 1992, kdy vzrostly soukromé investice stejně jako cena mědi. Snížení extrémní chudoby v zemi se podařilo odstartovat až Patriciu Aylwinovi po roce 1990 (viz Graf 4.). Mezi lety 1990 a 2000 se chudoba v zemi snížila ze 40 % na 20 %. Toto snížení je přičítáno zejména růstu HDP a Aylwinově sociální politice. (Chalupa, 2006).

Graf 4.: Míra chudoby v Chile 1990 - 2011 (v %)

Zdroj: heritage.org, 2015, vlastní zpracování

Chilská ekonomika během mandátu Eduarda Freie zaregistrovala nadprůměrné výsledky a dařilo se redukovat rozsah chudoby v chilské společnosti. V roce 1998 počet chudých klesl pod 22 % (na začátku 90. let to bylo 39 %). Jednou z příčin této pozitivní transformace byl tok státní peněz do veřejných staveb, jednalo se konkrétně o výstavbu dálnic, silnic, letišť, metra. Bill Clinton po své návštěvě Chile označil Freie za jednoho z lídrů západní polokoule a za vzor hodný k následování jak v oblasti ekonomiky, tak v oblasti budování demokracie a boje proti chudobě. Tento vývoj zbrzdila asijská krize, při které chilský hrubý domácí produkt začal nabírat ztrátu, nezaměstnanost stoupla z 5 % na 12 %. Této neblahé situaci nepřidaly ani klimatické podmínky v podobně rekordních mrazů na jihu Chile, sucho z roku 1996, které poškodilo

zemědělskou produkci i hydroelektrárnské odvětví. Freiův mandát byl tak bohužel zakončen ekonomickou recesí, což zbrzdilo implementaci plánovaných sociálních programů. (Chalupa, 2012).

Celosvětová ekonomická krize z roku 2008 výrazně poznamenala i chilskou ekonomiku, jejíž růst v roce 2009 vykazoval záporných hodnot a nezaměstnanost se v zemi opět přehoupla přes 10 %. Této krizi Chile čelilo úspěšněji než asijské krizi z roku 1998 zejména díky ministru hospodářství Andrési Velascovi. Velasco byl v minulosti kritizován za to, že prostředky získané z exportů mědi neinvestoval, ale ukládal do rezervních fondů. V průběhu krize ale Velasco mohl tyto uložené peníze neprodleně použít na podporu skomírající ekonomiky, kam během několika měsíců napumpoval čtyři miliardy dolarů. Tato částka je považována za největší fiskální stimul v dějinách Chile. Díky tomuto kroku mezinárodní organizace v čele se Světovou bankou Chile vyzdvihovaly jako příklad ekonomickému jednání tváří v tvář ekonomické krizi.. V roce 2009 v Chile reálná mzda vzrostla o 6,4 %. (Chalupa, 2012).

7. Dnešní Chile

Za Lagosovy vlády začala na politickém poli zářit nová postava - ministryně zdravotnictví a později ministryně obrany Michelle Bacheletová. Obraz ministryně, jak projíždí v tanku ulicemi Santiaga a řídí záchranné práce při velkých povodních v zimě 2002 se vryl do povědomí mnoha obyvatel a velmi rychle s tak zrodil “fenomén Bachelet”.

V lednu roku 2006 se Michelle Bacheletová a Sebastian Piñera střetávají ve druhém kole prezidentských voleb, ze kterého Bacheletová vychází vítězně. Program nové prezidentky se měl opírat o tři pilíře: zajištění stabilního a dlouhodobého ekonomického růstu, rozvoj a neustálé vylepšování sociálního státu a prohloubení demokratizace. Bacheletová tak bojovala za rovnost pohlaví, o čemž mimo jiné svědčilo i složení jejího kabinetu, a Chile se tak stalo jednou z deseti zemí světa, které udělaly největší pokrok na cestě k úplné rovnosti pohlaví. Bacheletová z počátku svého mandátu prodělala vážnou krizi v podobě “revoluce tučňáků” při které chilští studenti masově protestovali za dostupnější a levnější vzdělání. Další krize přišla při zhroucení čerstvě spuštěného systému systému hromadné dopravy v Santiagu. Tyto krize měly za důsledek pokles prezidentčiny popularity z počátečních 60 % na 39 %. V tomto období však chilská ekonomika nabírá nadějně tempo - ceny mědi na světových trzích (zejména díky vysoké poptávce po komoditě z Číny) rostly. Příjmy státního těžebního podniku CODELCO vzrostly natolik, že Bacheletové umožnily

realizaci ambiciózních sociálních programů, což povzbudilo prezidentčinu uvádající popularitu. (Chalupa, 2006)

Byla odstartována důchodová reforma, která měla za cíl zajistit důstojný příjem Chilencům i ve stáří. Investice proudily také do systému předškolní výchovy a vláda se také snažila snížit palčivý problém v podobě problémů s bydlením, které jsou v Chile odkazem Pinochetovy diktatury a důsledkem častých zemětřesení. Každý rok bylo vybudováno k okamžitému užívání 100 000 sociálních bytů s regulovaným nájemným a zhruba 60 000 rodin každoročně obdrželo dotaci opravy a rekonstrukce stávajících bytových fondů. Dále se Bacheletová zasloužila o podporu obnovitelných zdrojů energie od větrné, solární přes využití biomasy až po budování geotermálních a přílivových elektráren.

Co se týče zahraniční politiky Michelle Bacheletové, jakožto přívrženkyňe diverzifikace ve všech možných oblastech, pak je možné konstatovat, že i na tomto poli prezidentka obstála. Chile se za jejího vedení intenzivně zajímalo o možnosti rozbíjení ekonomických, obchodních, kulturních a diplomatických ztuhů s jihovýchodní Asií, Oceánií a Novým Zélandem. (Chalupa, 2006).

V roce 2010 v prezidentském mandátu Bacheletovou střídá její rival z minulých voleb - Sebastian Piñera. Piñerův nástup do prezidentského křesla se odehrál na pozadí přírodní katastrofy, při které bylo Chile zasaženo zemětřesením o síle 8,8 RichtEROVY stupnice (šesté nejsilnější zemětřesení v dějinách lidstva). Již z

prvních Piñerových kroků bylo jasné, že v Chile nastupuje výrazná změna po téměř čtvrtstoletí vlády levice.

7.1. Aktuální ekonomická situace v zemi

Současná chilská ekonomika vyniká zejména transparentními institucemi, makroekonomickou stabilitou, vyvinutou infrastrukturou a dobře fungujícími trhy (finanční trhy, trhy zboží, trhy práce a služeb). Právě transparence chilských institucí jde ruku v ruce s velmi nízkou mírou korupce. Ukazatel vnímání korupce, tzv. Corruption Perception International (CPI), který sestavuje organizace Transparency International, ve svém žebříčku z roku 2015 Chile umístil na 23. místě ze 168 zkoumaných zemí. Naříklad sousedící Argentina se v tomto žebříčku nachází až na 107. místě. (transparency.org, 2016).

Chilskou ekonomiku můžeme považovat za nejkonkurenceschopnější a nejzdravější ekonomiku v regionu Latinské Ameriky. Současný úspěch země je výsledkem tzně orientované hospodářské politiky, která je v zemi praktikována posledních několik desetiletí. V roce 2011 bylo Chile první zemí z Latinské Ameriky, která vstoupila do OECD. Ačkoliv bychom mohli současnou chilskou ekonomiku hodnotit velmi pozitivně, je třeba zmínit i některé problémy, se kterými se současná chilská ekonomika potýká.

Chile se střídavým úspěchem pokouší diverzifikovat svůj export - týká se to zejména těžby mědi a závislosti na výkyvech světového trhu se surovinami.

Problém jednostranné orientace exportu Chile provází už od dob získání nezávislosti. Historicky byl chilský export orientován na stříbro, ledek a právě měď mu vévodí od 30. let 20. Století. Měď v současnosti představuje téměř poloviční část hodnoty celého chilského exportu a z 8 % se podílí na tvorbě HDP. Celosvětově potom chilská měď představuje 34 % světové roční produkce mědi.

V průběhu 90. let se začal do popředí dostávat turistický ruch, Chile se pomalu stalo velmi atraktivní turistickou destinací a v důsledku toho se rychle rozbujel zejména sektor služeb. V sociální oblasti se střední vrstva jen pomalu vzpamatovává z praktik Pinochetovy diktatury a na evropské poměry jsou rozdíly mezi nechudší a nejbohatší vrstvou stále propastné. Podíl nejchudších obyvatel na celkových příjmech tvoří pouhé 1 %, zatímco podíl nejbohatších tvoří 41 %. Ukazatelem tohoto jevu je například i Giniho koeficient, jehož hodnoty se pohybují v rozmezí 0-1. Hodnota 0 odpovídá dokonale rovné distribuci bohatství, hodnota 1 dokonale nerovnou distribuci, tzn. že jedna sociální vrstva nebo jedinec disponuje veškerým bohatstvím v zemi. Pro rok 2013 Chile vykazovalo hodnotu Giniho koeficientu 0,509. (Cepal, 2014).

V současnosti má Chile také zájem na rozvoji čistých zdrojů energie za účelem pokrytí energetických potřeb domácností a zmírnění globálních změn klimatu. Prezidentka Michelle Bachelet si dala za cíl, aby do roku 2030 bylo 30% zdrojů chilské energie generováno z obnovitelných zdrojů. (Meyer, 2014).

Z pohledu liberálních ekonomů by Chile, ve kterém je s výjimkou těžebních dolů a železnic vše zprivatizováno, mělo jít příkladem většině západních zemí.

Soukromé jsou v zemi i penzijní fondy, které až do asijské krize z roku 1998 svým majitelům generovaly takový zisk, že je mnozí západoevropští reformátoři dávali politikům za příklad. (Chalupa, 2012).

7.2. Pinochetův odkaz v Chilské společnosti

Pinochet za období své vlády kladl důraz nejenom na ekonomickou politiku, ale také na politiku sociální. Praktikování sociální politiky znemožňovala vysoká inflace, díky které bylo třeba snížit státní výdaje. Když se ale podíváme na Pinochetovo diktátorské období s odstupem, můžeme si všinout dvou důležitých specifik chilské reformované ekonomiky. Prvním z nich je celosvětově opěvovaný penzijní systém přijatý v roce 1981. Druhým, o poznání kontroverznějším, specifikem chilské ekonomiky je uzákoněný fakt, že chilské ozbrojené síly mají nárok na 10% celkového zisku státní měďařské společnosti CODELCO.

Pinochet si v zahraničí vybudoval také řadu příznivců - i přes to, že jeho režim byl nedemokratický, tak měl velkého spojence v USA. Mimo to byla Pinochetovým významným spojencem i Velká Británie, konkrétně Margaret Thatcherová, díky svým neoliberalním principům, záchraně krajiny před úpadkem a vyjádřenou podporu ze strany Chile při válce o Falklandy.

V současné chilské společnosti však Pinochetovo jméno stále rezonuje s určitou pachutí, zejména proto, že za své zločny proti lidskosti nebyl nikdy právoplatně

potrestán. Jeho režim považuje za špatný 55% Čilců, dalších 30% si myslí, že má svoje negativa i pozitiva a pouhých 7% obyvatelstva je jeho zastáncem. (sme.sk, 2013).

Za vlády generála Pinocheta přišlo o život asi 3200 lidí, několik tisícovek jich bylo vězněno a další zmizeli bez jediné stopy. Odhaduje se, že mučeno bylo až 38 000 lidí. Společnost je silně polarizována, co se týče vnímání Pinochetovy kontroverzní osoby - pro některé je krutým diktátorem, pro jiné pravicevým idolem. I přes to, že se Pinochetovi v zemi podařilo zavést řadu fungujících reforem, se nedá nijak omluvit nesvoboda a útlak nevinných občanů v zemi. Mimo jiné Pinochet svým nástupem zabránil možné občanské válce, na jejímž pokraji stála rozpolcená chilská společnost koncem Allendeho vlády, a nástupu komunismu v zemi.

8. Závěr

Koncem vlády Salvadora Allendeho byla chilská ekonomika uzavřená světu a byla na pokraji bankrotu. Jedinou exportní komoditou byla měď, stát hojně intervenoval do hospodářství a zemědělství bylo velmi zaostalé. V roce 1990, tedy po skončení vlády Augusta Pinocheta byla ekonomika otevřená s rozvinutými trhy, úloha státu v hospodářství byla minimální a došlo k rozvoji oborů s komparativní výhodou. (Martínez, Díaz, 1996).

Nejen díky neoliberální ekonomice se hospodářství Chile dařilo a po recesi, z počátku osmdesátých let, začaly růst zisky podnikatelů i pracujících. Chilský penzijní systém je dodnes považován za vzor pro země nejen rozvojové, státní rozpočet je vyrovnaný, míra chudoby je nízká. Kdybychom měli odpovědět na položenou výzkumnou otázku *“Jaké byly důvody úspěchu neoliberálního ekonomického modelu v Chile?”* pak se nabízí diskuze na téma, zda za ekonomickou prosperitou státu nestojí právě diktatura? Zda demokratické politikaření desítek zástupců lidu ekonomice spíše neškodí?

Pokud se podíváme na tuto otázku z globálního hlediska, pak je Chile spíše výjimka. Při srovnání s ostatními diktaturami nejen v Latinské Americe (Kuba, Bělorusko, Barma) je patrné, že pevná ruka diktátorů ekonomice příliš neprospívá. Vysvětlení, které se nabízí, je zcela zjevné - moc je kompletně v rukou diktátora a Pinochet byl světlou výjimkou, která se rozhodla do ekonomiky nezasahovat. V ostatních případech se diktátoři snažili o centrální plánování ekonomiky, diktování cen a prosazování ekonomických reforem za

pomocí ozbrojených sil. Asi nejextrémnějším příkladem je Adolf Hitler, který zavedl kontrolu cen, mezinárodního obchodu, znárodňoval, vytvářel čtyřleté hospodářské plány. Německo ve 30. letech patřilo k nejzadluženějším zemím světa. (Kohout, 2006).

Jistá souvislost však mezi úspěšnou ekonomikou a diktaturou existuje a poukazyval na ni i Milton Friedman, který tvrdil, že takto drastické neoliberální reformy by při existenci demokratické opozice nebylo možné zavést a udržet. Je ale třeba vzít v potaz, že liberální ekonomiku Chile udrželo i po přechodu k demokracii a tato v zemi dodnes funguje. V Chile můžeme najít tedy i jiné faktory, které k fungování liberální ekonomiky přispívají. Jedním z nich jsou fungující instituce a historicky velmi nízká míra korupce v zemi. Pinochetem zavedené reformy se “usadily” a své ovoce začaly sklízet až po jeho odchodu z prezidentského křesla. Právě období od roku 1989 - 1997 je považováno za éru největšího ekonomického rozkvětu Chile. Fungování Pinochetových reforem i po plebiscitu má velmi prostý důvod - neoliberální ekonomika v té době v zemi již fungovala a nastupující demokratičtí prezidenti od liberálního přístupu k hospodaření ve státě neupustili. Díky neoliberalismu má Chile otevřené trhy, silný export a velmi příznivé a stabilní prostředí lákavé pro zahraniční investory.

Druhou výzkumnou otázku si autorka položila následující: *“Měla aplikace tohoto modelu nějaké negativní dopady na současnou ekonomiku Chile?”*. V počátcích zavádění reforem se země potýkala s krizí, konkrétně v roce 1975 kdy drastické otevření Allendem přísně střeženého trhu pro zahraniční import bylo

jednou z příčin poklesu HDP a finanční krize v zemi. Chilský trh byl tehdy zaplaven levnými produkty ze zahraničí, kterým domácí producenti nedokázali konkurovat. Na přelomu 70. a 80. let tedy bylo zvýšeno dovozní clo za účelem ochrany vnitřního trhu, které se později opět snížilo.

Při pohledu na současnou chilskou ekonomiku však nelze tvrdit, že by jí neoliberalismus nějakým způsobem neprospíval. Jedná se totiž o stát, jehož zisky pramení zejména z exportu komodit a který je zároveň závislý na importu základních surovin, mezi které patří například ropa. Pinochetovy neoliberální reformy ve společnosti však negativně rezonují nikoliv v hospodářském slova smyslu, ale spíše ve spojitosti s potlačováním lidských práv a tvrdou diktaturou, kterou generál v zemi praktikovat.

Použité zdroje

ACADEMIA.EDU: Chile: Education and Neoliberal Economic Policies; [online]. Academia.edu; 2015; Dostupné z: <https://www.academia.edu/1154412/Chile_Education_and_Neoliberal_Economic_Policies>

ACADEMIA.EDU: Road to Socialism' or 'Road to Coup d'état'? A Brief Evaluation of Economic and Political Policies under Allende and Pinochet; [online]. Academia.edu; 2015; Dostupné z: <[Regimeshttps://www.academia.edu/1606869/_Road_to_Socialism_or_Road_to_Coup_d_%C3%A9tat_A_Brief_Evaluation_of_Economic_and_Political_Policies_under_Allende_and_Pinochet_Regime](https://www.academia.edu/1606869/_Road_to_Socialism_or_Road_to_Coup_d_%C3%A9tat_A_Brief_Evaluation_of_Economic_and_Political_Policies_under_Allende_and_Pinochet_Regime)>

BALLEKOVÁ, Lenka. Chilský hospodársky zázrak a jeho dopady na súčasnú ekonomiku krajiny [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: https://www.vse.cz/vskp/45624_chilsky_hospodarsky_zazrak_a%20jeho_dopady_na_sucasnu_ekonomiku_krajiny. Bakalárska práca. VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE.

CEPAL: Panorama Social de América Latina. Comisión Económica para América Latina y el Caribe, Naciones Unidas [online]. Santiago de Chile, 2014 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: http://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/37626/S1420729_es.pdf

DIAMOND, Peter. PRIVATIZATION OF SOCIAL SECURITY: LESSONS FROM CHILE. Revista de Analisis Economico Special Invited Lecture [online]. 1993, (NBER Working Paper #4510), 1-31 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <http://www.nber.org/papers/w4510.pdf>

"El Ladrillo": bases de la política económica del gobierno militar chileno. Santiago de Chile: Centro de Estudios Públicos, 1992. ISBN 9567015074.

E RÓBINSON ROJAS ARCHIVE: The Chicago Boys and the Chilean economic miracle; [online]. Rrojasdatabank.info; 2015; Dostupné z: <<http://www.rrojasdatabank.info/econom~1.htm>>

FFRENCH-DAVIS, Ricardo. Economic reforms in Chile: from dictatorship to democracy. Ann Arbor: University of Michigan Press, c2002. ISBN 0472112325.

GILMOUR, Matthew. The Pinochet Regime and Chilean Politics [online]. University of the West of England, Bristol, 2013 [cit. 2016-05-29]. Dostupné z: <http://www.e-ir.info/2013/04/03/the-pinochet-regime-and-chilean-politics/>

HACHETTE DE LA FRESNAYE, Dominique a Rolf LUEDERS. Privatization in Chile: an economic appraisal. San Francisco: International Center for Economic Growth, 1993. ISBN 1-55815-208-3.

HIRA, Anil. Ideas and economic policy in Latin America: regional, national, and organizational case studies. Westport, Conn.: Praeger, 1998. ISBN 0275962695.

HORÁKOVÁ, Anna. *Zahraničně obchodní politika Chile* [online]. Praha, 2010 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: https://www.vse.cz/vskp/24661_zahranicne_obchodni_politika_chile. Diplomová práce. VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 2012. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-193-4.

CHALUPA, Jiří. *Chile*. Praha: Libri, 2006. Stručná historie států. ISBN 80-7277-136-1.

Inflation.eu: Worldwide inflation data. Historic inflation Chile - CPI inflation [online]. 2016 [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: <http://www.inflation.eu/inflation-rates/chile/historic-inflation/cpi-inflation-chile.aspx>

ITAGE.ORG (2015): Chile: Index of Economic Freedom; [online]. Heritage.org; 2015 [cit. 2016-06-04] Dostupné z: <http://www.heritage.org/index/country/chile>

JOHNSON, AHZHA. REMEMBERING PINOCHET: CHILE'S CONTESTED MEMORIES OF THE DICTATORSHIP. Department of International Studies, 2014. Bachelor thesis [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <https://scholarsbank.uoregon.edu/xmlui/bitstream/handle/1794/18259/Thesis%20Final-Johnson%20A.pdf?sequence=1>

KOHOUT, Pavel. Liberální diktátor. MF Dnes [online]. 2006 [cit. 2016-06-11].
Dostupné z: <http://www.reformy.cz/zpravy/liberalni-diktator/>

KLEIN, Naomi. The shock doctrine: the rise of disaster capitalism. New York: Picador, 2008. ISBN 9780312427993.

KRITZER, Barbara E. Privatizing Social Security: The Chilean Experience. Social Security Bulletin [online]. 1996, 59(3), 1-31 [cit. 2016-06-12]. Dostupné z: <https://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v59n3/v59n3p45.pdf>

MARTÍNEZ, J., DÍAZ, A.: Chile the great transformation, The Brookings Institution, Washington D. C., 1996, ISBN: 0-8157-5478-7

MELLER, P. Adjustment and equity in Chile. Washington, D. C.: OECD Publications and Information Centre, 1992, ISBN 92-641-3619-3, s. 27.,
COLLIER, S., SATER W. F. A history of Chile, 1808-1994, s. 337.

MEYER, P.J. Chile: Political and Economic Conditions and U.S. Relations. Political and Economic Conditions and U.S. Relations[online]. 2014 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R40126.pdf>

ORTEGA, Alejandro. International Effects on the Democratic Onset in Chile. Stanford Journal of International Relations [online]. No.2, Spring 2010(Vol. XI), 28-39 [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: https://web.stanford.edu/group/sjir/pdf/Chile_11.2.pdf

RODRIGO, A. Macroeconomic Stability and Income Inequality in Chile. In: Economic Development Institute [online]. 1997, [cit. 2014-05-04], s. 9. Dostupné z: <http://www.unc.edu/home/pconway/aea2000/Chilemac.pdf>

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Úvod do současné politologie: [srovnávací analýza demokratických politických systémů]*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-628-4.

SIMON COLLIER, *William F. Sater. A history of Chile, 1808-2002. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. ISBN 9780511991189.*

SME.SK: Pre mnohých je Pinochet stále záchrancom pred komunizmom; [online]. Sme.sk; 10. 9. 2013 [cit. 2016-06-21]. Dostupné z: <http://www.sme.sk/c/6929973/pre-mnohych-je-pinochet-stale-zachrancom-pred-komunizmom.html>

TERRY, Anna Gray. LA ALEGRÍA YA VIENE: HOW CHILE'S YOUTH ARE RESHAPING HISTORY. The University of Mississippi, 2014. Bachelor thesis. [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <http://thesis.honors.olemiss.edu/213/1/Anna%20Terry%20Thesis%20PDF.pdf>

TEUBAL, M. Rise and Collapse of Neoliberalism in Argentina: The Role of Economic Groups. *Journal of Developing Societies* [online]. 2004,20(3-4),

173-188 [cit. 2016-06-26]. DOI: 10.1177/0169796X04050957. ISSN 0169-796x.
Dostupné z: <http://jds.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0169796X04050957>

Trading Economics: Chile GDP Annual Growth Rate [online]. 2016 [cit. 2016-06-04]. Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/chile/gdp-growth-annual>

Transparency International: CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2015 [online]. 2016 [cit. 2016-06-04]. Dostupné z: http://www.transparency.org/cpi2015?gclid=CjwKEAju-r27BRCzsNyzrMrM-j_oSJACp2TiBpHC-clvqsnk9gH_bUUpFD_ZaTle6EfmdvW7b_z2uBoCIPjw_wcB

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME: Human Development Index and its components [online]. 2015 [cit. 2016-06-18]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>

VIAL CORREA, Gonzalo. Pinochet: portrét diktátora. Přeložil Radek BENEŠ, přeložil Alexandra BERENDOVÁ. Praha: Prostor, 2006. Obzor (Prostor), 67. sv. ISBN 80-7260-167-9.

Wharton University of Pennsylvania: Política y Gobierno. La estrategia de Chile para financiar la reconstrucción, a debate[online]. 2010 [cit. 2016-06-05]. Dostupné z:

<http://www.knowledgeatwharton.com.es/article/la-estrategia-de-chile-para-financiar-la-reconstruccion-a-debate/>

Wikipedia: Economic history of Chile [online]. 2016 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Economic_history_of_Chile

Wikipedia: Miracle of Chile [online]. 2016 [cit. 2016-06-20]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Miracle_of_Chile

ŽENÍŠEK, Marek. Přechody k demokracii v teorii a praxi. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-008-X. Dostupné také z: <http://kramerius.mzk.cz/search/handle/uuid:6b1d5150-9766-11e5-a715-005056827e52>

ŽÍDEK, L. CHILSKÁ EKONOMIKA ZA PINOCHETA. SBORNÍK MENDELOVY ZEMĚDĚLSKÉ A LESNICKÉ UNIVERZITY V BRNĚ [online]. Brno, 2005, LIII(3) [cit. 2016-06-26]. Dostupné z: http://acta.mendelu.cz/media/pdf/actaun_2005053030225.pdf

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1.: Vývoj ekonomických ukazatelů 1971 - 1975 (změny v %), str. 18

Tabulka 2.: Růst HDP ve vybraných sektorech mezi lety 1975-1982 (v %), str. 29

Tabulka 3.: Počet privatizovaných podniků a institucí ve vybraných letech, str. 33

Tabulka 4.: Spotřeba domácností v Chile (distribuce v %), str. 36

Tabulka 5.: Porovnání makroekonomických ukazatelů (v %), str. 37

Graf 1.: Míra inflace mezi lety 1973 - 1989 (v %), str. 26

Graf 2.: Nezaměstnanost v letech 1973-1983, str. 28

Graf 3.: Vývoj HDP v letech 1973 - 1989 (v %), str. 32

Graf 4.: Míra chudoby v Chile 1990 - 2011 (v %), str. 44